

Davor Mojaš

POMETNIK NEZABORAVA

U spomen na Predraga Vušovića Pređa
(1960. – 2011.)

Dragi Pređo! Ako ti je draže – dragi Predraže! Dragi! Ili, kako smo te ponekad u Lera zvali – Predradniče! Ti znaš zašto a ja neću, iako dovoljno isprovociran i sasvim ganut, otkriti gdje, kada i kako. Neka to ostane dijelom naših igara.

Sada kada si u novoj nebeskoj podjeli u kojoj si, znam, najbolji od Pometnika i Lerovac za vječnost, nekako mi se čini potrošenim hvaliti tvoju glumu, uloge, predstave, karijeru od koje boli glava i od predstava i od filmova i onih u kojima si igrao i glumio i onih drugih u kojima si zatečen sudjelovao svjestan njihovih loših ishoda s dramaturzima loših namjera. Ovih dana pišući i slaveći te potrošio sam sve velike riječi, osušio emocije i sa suzama ne stojim baš najbolje.

Toliko toga ti se dogodilo u samo 50-tak godišta. I čak 40 na pozornici! Znaš li ti da se u tih tako malo i puno godina skupilo preko stotinu uloga. I ne bilo kakvih. I mnogo antologijskih. Koje se po tebi pamte. Kao i predstave. I teatri. I naše godine.

Ali ipak, otkrit ću, znam da se nećeš najedit, nekoliko naših Lerovskih sličica toliko sitnih i možda nebitnih u svim onim tvojim albumima prestižnih uloga, nagrada, festivalskih nastupa, punih naslovnica i duplerica i drugih svečanosti kojima si svojim ulogama pridonosio i o kojima sam, radostan svjedočio i pisao. I pisao.

Pratio. I gledao. Uzbuden i s tremom kao da sam te ja režirao, kao da si mi u glumu odlutalo dijete koje svjedoči svoje umijeće, nudi energiju, polet, krhkost, plahost, radost i sjetu u koju smo znali upasti. Onda kada bi se sjećali.

Na daskama Kazališta Marina Držića počeo si igrati sa

samo desetak godina. U Lera si došao sa 13 i još koji mjesec u predstavu *Priča Kapetana Frana Porporelosa Feđe Šehovića*. To je bila tvoja prva uloga u Lera. Igrao si Fortunata! A Fortuna? Gdje je ona bila? Znao si da do beskonačnosti na nju ipak ne možeš računati. Pa si je onda izazivao. I zazivao. To je bio tvoj način života.

Preljubnički. Koji računa na ljubav i razum, onih rijetkih, ljudi nazbilj. Ne razmišlja o posljedicama. Ne htijući svjesno otrgnuti život teatru i teatru privatnost a "čovuljice" pustiti da se sami izgube u nekim drugim predstavama koje su ti prijetele. I koje, uzalud sam ti govorio, moraš ignorirati. Znamo da baš nije bilo tako. Ali je bilo. I da nije bilo ne bi valjalo.

Poslije si bio Ruzzante u *Mušici*, Ubu u *Kralju Ubuju* u kojem smo od Jarryja ostavili tek nekoliko rečenica i likova, bio si i spiritus movens velikog ansambla kada smo radili Brechta; jedan od *Onih koji govore Da i onih koji govore Ne*, na glavi si nosio kaje u dječjoj predstavi *Jaje* i govorio "Ja na glavi imam jaje!" – ostajući smrtno ozbiljan. Bio si glavni u svim Lerovim predstavama do mature. Bio si, tako smo "to nešto od uloge" zvali, Najavlivač u *Partizanskoj pozornici*. Što smo sve tamo domislili. Sjećaš li se završnog *Cabareta u bunkeru*? U *Mušici* si se, nakon nekoliko proba, popeo na konstrukciju koju je Marin Gozde napravio i uskliknuo: "Jebem ti život, baš sam veselo!" To si rekao onako u igri, pentrajući se i izazivajući ostale. A to je zapravo bila nesvjesno citirana prva rečenica koju izgovara glavni lik komedije u predstavi. Kako je napisao Angelo Beolco Ruzzante.

Otkrivali smo teatar. Intuitivno ga osjećali. I sjajno se zabavljali na probama, prije i poslije predstava koje smo mijenjali pred svaku izvedbu. Rekli su nam da su to "predstave u nastajanju". Zajedno s ostalima ali posebice sa Stojanom Glamočaninom, zasigurno tvojim idealnom partnerom, inspiratorom, sukreatorom i ne samo Lerovcem u najrazličitijim glumačkim svekolikostima što god to značilo, nisi dozvoljavao da nam bude dosadno. Koliko si samo glumačkih minijatura i majstorija i "buda-laština" smislio. Pred publikom. Na pozornici. A koliko tek u onim nejavnim improvizacijama, predstavama i ekskluzivnim izvedbama u "Lerovoj shock sobi". Tamo si izvodio svoj omiljeni show, prije nego bi se razišli u noć nakon probe, na početku (ili pri dnu) Pobjijane ulice i majstorski "imitirajući ih" okupio sve mačke noćne i kučke lutilice od Ispod Svete Marije, Buže i Jezuita do Akvarija i Sv. Ivana. I svašta smo tada radili... *Lerov karnevalski cabaret* kada smo igrali "isječke" iz dubrovačkih "foja od pazara", tjedno pripremali "igrokaze i sketcheve" za *Omladinski cabaret* u Revelinu gdje si, kao postariji malo-

ljetnik, zasigurno prvi u nas imao stand up nastupe. Sam, onako krhak i "tener" u zadimljenoj dvorani pred tisuću bučnih i "raspoloženih" suvereno si slagao viceve u prave male glumačke minijature ne ponavljajući se. Iznenadujući i sebe i nas. Bio si i Noko u Bruerovićevoj komediji *Vjera iznenada* u Zlodrinoj režiji i bio si... bio si... a toga se rijetko ili nikako ne nalazi u teatarskoj, ako takve ima, normalnoj praksi – i glumac u predstavama koje sam i koje smo pripremali zabavljajući se i "zezajući" se, igrajući se teatra, a publika ih nikada nije vidjela. Pokušavajući osvjetliti ta godišta, čini mi se da smo intuitivno, tim našim mahnitostima i plahim-zaigranostima, zapravo demistificirali ozbiljnost, predvidljivost, ustajenost, dosadnost i dociranost kazališta oko nas. Tražeći se. Tako si, mladenački i dječjački nesputan ozbiljno igrajući se, "osvajao slobodu" i otkrivao svoje glumačke svemoćnosti. I onda kada bi poželio ne-bitni glumac. Eventualno. I biti ne-glumac. Onako. Ali to je kod tebe bilo uvijek komplicirano razlučiti. Sjećam se, bio si tako Gospar u Tardieovoj dramskoj skici *Sonata i tri gospara ili kako se sluša muzika*, Kralj u *Smrti gospodina Olafa*, Zamjatin u *Nebeskim visinama* istoga, vrlo kratko, jer nisi "imao nerava" i u Ionescovoj *Sceni učetvoro a Predavanje o štetnosti duhana* Čehova smo gotovo "do izvedbe" bili napravili. Čak smo pričali o Gogolju... o *Dnevniku jednog*... Gdje toga ima? I gdje i što s tim? Cijela jedna mala sezona jednog malog teatra. O njoj znamo samo nas nekoliko. U *Olafu* si bio Kralj za pamćenje. Ostaje samo da mi se vjeruje. Jer svjedoka je sve manje. Sve ovo je nebitno za hrvatsko glumište kojem si ostavio svoju važnu i obvezujuću dionicu, nevažno tvojim budućim eventualnim biografijama "smetenjih nakona", sporedno teatrolozima, usputno sastavljačima kronologija ali svjedoči o tvojoj posvećenosti teatru do kraja, glumačkoj igri, sceni i jedinom mogućem životnom izboru i usudu. S posljedicama. Koje su te od Talije "vazda uzetog" proslavile.

Tada smo u Leru imali zaista jaki glumački ansambl, tamo gore na kraju skalina pri vrhu Ulice Ilije Sarake: Predo, Jasna, Doris, Mima, Mirna, Stojan, Tutanj, Radovan, Mira, Dijana, Jasna, Saša, Ena i koliko još njih... poslije je došla Seka (koju je Flamengo zvao Ksss-enija), Mirej, Mia, Srđana, Nataša... i još koliko njih... Nakon Ene ti si drugi

koji nas je ostavio. Neopravdano. I njoj i tebi. Onda si odlučio na Akademiju. A gdje bi drugo. I što bi drugo. Da bi se bilo glumac tako se moralo. Koliko god si se samo "ježio" na spomen onog – "profesionalni glumac". Sve se u tebi opiralo ali i iznutra si znao da se mora. Tako. Na Akademiju. Ili si se samo pretvarao. Ne prvi put. Trebalo je, kako i uvijek, spremiti dva monologa, tri pjesme, nešto više knjiga pročitati i poći u Zagreb. Ti si uspio naučiti pola jedne pjesme a od prvog monologa, izbor koji sam napravio iz nekoliko frančezarija, usvojio si dvije trećine teksta. Ostalo si improvizirao. Kao i uvijek. I, siguran sam, to radiš i sada. Uspjeli smo prijemni ispit pripremati nekoliko dana a zapravo nekoliko sati. Pitali su te jedan monolog i jednu pjesmu a od te jedne pjesme ti si upamtio samo tri strofe od njih šest. Njen naslov je bio *Villanella o markizi* Luka Paljetka. U ono "villanella" bila su četiri "L". Drugi monolog koji si sam odabrao a niti jednu rečenicu nisi naučio bio je iz *Don Juana*. Njega nisu tražili. Bio si toliko dobar s onim kompotom od frančezarija i ono "malo pjesme". Don Juan si bio kasnije. I nakon. I poslije. Dok Sganarelle, iz neke druge podjele, nije spustio zastor. Iznenadivši te. Bez poklona.

Kada si upisao Akademiju u Leru smo napravili malu festu; darovali smo ti *Sabrana djela Marina Držića* Frana Čale, ja sam napisao posvetu na koju si me podsjetio prije nekoliko ljeta jedne vlačne spranjske noći svoga nesna nazvavši me, kao i obično, u sitne ure. "I ne zaboravi svoje korijene" – citirao si me iz te kasne, rekao bi Milan Milišić – 1970 i srednje. A s tom knjigom tada, jedva nešto malo lakšom od tebe, sjeo si na pod u Lera ispod stola i plakao. Ja sam plakao kada si javio da si upisao Akademiju. I plakao sam opet kada mi je Zorica (ili je to bila Jasna) neku večer javila što se dogodilo. A između ta dva plača – toliko godina. Razgovarali smo gotovo uvijek i samo o teatru. Ili smo o njemu mislili kada bi ponekad zašutjeli. Za razliku od nekih drugih i inih mnogih tvojih sugovornika sa svih strana, ovdje si znao pravu i točnu mjeru. A tema nam je od prvog susreta onih godišta bila zadana. Ne znam, hoće li mi se vjerovati, ali teatar je uvijek bila naša inspiracijska i autodestruktivna tema. Istovremeno. Naravno, sa svim onim nijansama kada ga životne okolnosti uslože. Preslože. I poslože. U lože. Našeg Teatra. Pričali smo uvijek o Leru onom i Leru ovom i što bi u

Gradu trebalo igrati i o nekim glumicama smo razgovarali i o "ženama od težijeh strana" i o Igrama, o Držiću. Ne znam jesi li onu Čalinu knjigu bio odnio sa sobom u Zagreb, ali si bio prvi Vidrin Pometnik i Negromant, odabrani glumac koji je Dum Marinovu teatarsku trpezu činio strasnom metaforom i umjetničkog, glumačkog ali i osobnog životnog traga. O tome sam ti govorio. Neću spominjati tvoje komentare. Iz pristojnosti i zbog ovog trenutka koji je, eto, ipak zaustavljena vječnost. Ako je to moguće izvan predstave. Napisao sam tekst, sabirući uloge tvojih Vidrinih likova: *Negromant na posebnoj zadatku – slučaj Vušović*. Za časopis *Kazalište*. Bilo ti je neugodno što te hvalim i slavim, ali se nisi istovremeno dvoumio zvati me i pitati, tada i prije i poslije, o svakoj svojoj ulozi i predstavi dok je aplauz još trajao. Bilo ti je važno čuti moje mišljenje. I moram priznati, to mi je mnogo značilo. Jer, znao sam ja to mnogo prije drugih, tamo gdje je bio Predo – bio je teatar – istovremeno i uvijek njegov uzrok i posljedica. Predo! Ako ti je draže – Predraže! Dragi. Ili, Dragi Predradniče!

Bio si jedan od onih glumaca koji je svoj životni san živio punim intenzitetom i koji je hrvatsko glumište, film, publiku, kolege i prijatelje zadužio svojom energijom, strašću, posebnosti i glumačkom posvećenošću. Bio si, a to ti je mnogo značilo, glumac i umjetnik koji je slavio Dubrovnik i ostao si dijelom njegova i našeg nezaborava. Ti nisi bio običan stanovnik Grada. Nisi bio niti neobičan njegov stanovnik. Bio si živa kaplja njegove duše. Ti si bio prvi čovjek Njarnjas grada. U koji smo se uvijek zaklinjali. A neki to rade i danas. Još ti je trebalo sasvim malo nostalgija i nekoliko Vojnovičevih uloga i iz odabrane Njene ruke struk "lovoru, vriljasa i pelina". Ali ima vremena. Ima. To je kombinacija mirisa koji traje.

Bio si, priznat ćemo i sebi i tebi, svoj i drugačiji. Po svemu posebna mjera za teatar. Njegova mjerna jedinica. Ostajući i Negromant i Dundo i Grižula i Arkulin i Vlaho Slijepi i Predo i Pomet istovremeno u spomenaru kojem ćemo dugo svjedočiti, sjećajući te se i dalje zajedno sa tvojim Lapadom, Stradunom, Lokrumom, Lerom, kazalištem ovim i onim i Bondinim i Držićevim, ljetnim pozornicama i svim onim mjestima gdje smo te, u nekoj od brojnih kazališnih i drugih životnih uloga i epizoda, susretali i pamtili kao, svima znanog i dragog, ali i zamišljenog i

punog tuga i tajni "ingropanih interesa" – sasvim svejedlyno kao Pređa ili Pometa.

Dragi moj Pređo. Ako ti je draže – Predraže! Predradniče! Ovakvo je počinjala ona pjesma o Markizi s prijemnog:

"Markiza je izašla u šetnju u pet sati
Otvorila je sitni kišobran kao slak
Drugo se o markizi ne mora ništa znati.

Tako napisat treba, možda za časak stati
I pogledati na sat (ali to može svak)
Drugo se o markizi ne mora ništa znati.

Možda će trebat samo pudlici ime dati
(Puto na primjer), ili neko slično pak,
Markiza je izašla u šetnju u pet sati
Drugo se o markizi ne mora ništa znati!"

U Paljetka je u originalnoj verziji ove skraćene pjesme pudlica – "Minjon". U tebe je: Puto. I nije pudlica. Nadam se da si me saslušao i zapamtio i onih šest kitica sa po tri stiha od kojih sam izbacio tri da ti bude lakše. I sa pola pjesme ti možeš... Budeš li imao tamo gore prijemni i budeš li se odlučio na ovu pjesmu. Bilo bi glupo birati neku drugu, jer tko će sada opet... kao da te čujem.

Bio si sve što je Dum Marin napisao i On sam si bio. Što nije stigao napisati i biti. Bio si Plakir iz Vidrina libra izašao i u isto se libro kao Pređo vratio. Jedino te nije bilo u *Hekubi*. Do sada. Kada si u *Grižuli* visio po borovima na Gracu kao oveći borov prelac, Magelli je u nekoj novini izjavio: "Mislim da su Pređo i Držić nekako rodbina." I kada si se s Omakalom, onom istom Šaričkom koja ti je bila Betia u *Mušici*, tražio u Dubravi teturajući livadom od suhih borovih iglica, šišaka i smole, kao da se iznova na točno od nekog odabranoj stranici otvorio i ne samo tvoj uspomenar. Bili ste moj glumački par iz snova. Onda ste na Lokrumu, pa i ne tako davno, bili Jele i Vlaho Slijepi. Na stijene vas je pjena vala Vojnovičeva uzdaha donijela. Među borovima, onim na Gracu (iza Stare bolnice), za promjenu, bile su te napale alergije. Moj "starče Omakao"! Vonjao si po smoli. Ljeto je mirisalo na *Pino Silvestre*.

Na sceni dubrovačkog teatra odigrao si i svoju posljednju kazališnu predstavu – Držića njim samim. Ljeto prije smi-

slili smo u Miška u Sesameu, s Danteom bronzanim i smrtno ozbiljnim među bršljanom iza leđa, kada smo bili obuzeti nostalgijama, naslov – *Dugi Nos*. To si zapisao na poleđini nekog računa između nekih telefonskih brojeva. Kao "da bi se mogao zaboraviti"? Tako "senjan" na malom bijelom papiriću. Koji si ostavio i zaboravio kada si pošao. Biti Arkulin te dubrovačke noći. Tvoj potpis je ostao – *Dugi Nos*. Poznajući te u radostima, elegijama, veseljima, tamama i tugama, sada znam, to nije bio slučajni izbor.

Znaš li koji je naziv slike Vlaho Bukovca na plafonu Teatra? *Krunjenje dvostruko na nebu i zemlji!* Od straha neću pogledati gore ne bih li te možda vidio, među oblacima, s vilama u buketima rusulica... "U tjezjeh stranah..." ...Eto, ne znam zašto, ali mi zvuči nekako prigodno, povodno i logično. Da te podsjetim. Na krunu. To nije ona ista koju si nosio kao Kralj onda... Dobro znaš da to nije samo još jedan rekvizit. To je dio tvog kostima od anđela. Malo neobrijanog, uvijek krhkog i žilavog i, znam, spreman si za premijeru. Nebesku. "Pređo od vila uzet". Vila ima i dobrih i loših, rumenih, punijih, bucmastih i plahih i... svakakvih vila ima. A tvoja vila? Tvoja je, sada kada ih i možeš i nećeš birati – Vila Nezaborava. U prikazanju bez redatelja s podijeljenim ulogama. Tko zna što ćeš ti onakav i takav i svakakav u toj Arkadiji... Napokon, to i nije samo Bukovčeva velika slika u koju si "ušetao". I nije samo kazališni strop. I više je od slike. Nju, dok traje predstava, gledamo kada je dosadno. I malo nam je bolje. Tada. A ponekad i poslije. Nama, koji smo uvijek ili uglavnom u gledalištu. Kada se ugasi veliki kazališni luster.

I kada je prošla Držićeva obljetnička godina ti si bio *Dugi Nos*. Skupljao si po podu pozorne tekstove koje si govorio kao rasute stranice kalendara, raspršene misli svoje i Vidrine, vlastite godine, uspomene, dijagnoze, neplaćene račune, zahvalnice, recepte, pozivnice, nove podjele, tekstove, pjesme, stranice sanjarnica i papire bijele kao latice magnolije pored Radija o kojoj sam ti pričao. I za razliku od Paljetkovih stihova o Držiću, koje si "isto govorio" kao stariji, onda već maturant, s ove pozornice za emisiju *Zdravo mladi* – "kad si zašo u pesetu nisi igrao briškulu i tresetu!" Nisi, jer nisi htio. A i karta te baš nije išla.

Pisao si pjesme. Kao da si stihovima, slažući ih, kompletirao svoj tajni nedostupni alibi. Svoje "breme od proljta".

Pred odlazak. Čitao si mi ih do pred neku noć s takvom strašću da sam, nespravan za problem, u tvom glasu slutio plamen. Ili, da ne pretjeram, iskru. Pozivajući te da se vratiš teatru. Pa to, nadam se da si me čuo i da me slušaš, radim i sada. Ne želeći prihvatiti da te nema. Da nisi s druge strane kasnonočne linije telefonske. U mobitelu te imam pod "Vušović" sa šest brojeva. A ti zoveš uvijek s novog broja. Javi mi najnoviji. Samo da se između nas u jatima ne rasporede Aristofanove *Ptice* iz one Magellijeve predstave u kojoj si igrao. Opasno blizu bolnice.

Teško se mirim sa spoznajom da nećeš i ovog ljeta norgati o režiserima i predstavama. I, duhovito s predumišljajem, o nekim reprizama. I da nećeš u Lera... I da ćemo u Lera napraviti predstavu koju smo dogovorili. Ostavljajući je uvijek za jesen. Znaš, onu koju bi ti režirao – možeš misliti! – a ja bi ti trebao skupiti ansambl. I nagoovoriti Marina i Paolu. Tu su, planirao si povratničku jesen u Gradu, i Jasna i Seka i ona mala nova i ona druga, ma znaš je, ona plava – imam strašnu ideju, to ćemo – bez Mata ne možemo... samo ih skupi. Kao nekada. Kao onda. Kada smo bili u Lera. Kao i sada. Jer ostali smo, svemu i svima usprkos i za inat – Lerovci. "I ne drugo!" Znam da ti je to drago čuti.

Ulicom Ilije Sarake sutonima idu neki drugi ljudi. Nismo više tamo. Tamo gdje smo bili. I, usprkos svemu i svima, još uvijek jesmo. Lero je sada u Lazaretima. Pa kada dođeš, nemoj uz Gradsku, Teatar, Dvor, Katedralu, pored kontejnera smeća gore uz ulicu Ilije Sarake – nego preko Držićeve, Peskarije, Malog i Velog mula... uz more... ili niz Stradun ispod Zvonika prema Pločama u Lazarete. Kada Maro i baro rebate dogovorenu uru. Tamo smo. I čekamo te. I vjeruj, imamo predstavu za tebe. Za idealnog tumača Vidrinog Kurvinog Kuhača!

Tako se htjelo i tako je zapisano – Predragu Vušoviću, moj dragi stari prijatelju Pređo. U pretposljednjoj rečenici ove i sjetne i tužne i iskrene posvete Vidrinom prvom glumcu!

/Nadopunjena i neznatno proširena verzija teksta što ga je Davor Mojaš, voditelj Studentskog teatra Lero, pročitao na komemoraciji Predragu Vušoviću, održanoj 20. 2. 2011. u Kazalištu Marina Držića u Dubrovniku./